

2013

JACANJE KAPACITETA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA ZA UČEŠĆE U UPR PROCESU

DRUGI UPR CIKLUS U CRNOJ GORI

-presjek UPR preporuka i ključni izazovi u implementaciji-

Izveštaj je pripremljen u okviru projekta Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učešće u UPR procesu koji je podržan od strane Balkanskog fonda za demokratiju. Izveštaj predstavlja isključivu odgovornosti autora i ne odražava nužno stavove Balkanskog fonda za demokratiju

SADRŽAJ

Predgovor.....	4
Borba protiv nekažnjivosti (preporuke 119.13, 118.11, 117.62)	5
Nacionalne institucije za ljudska prava/Tortura (preporuke 117.1 – 117.7)	5
Reforma pravosuđa (preporuke 117.52 – 117.58)	6
Položaj i organizacija pravosuđa.....	6
Efikasnost, javnost i transparentnost rada pravosudnih organa	7
Pristup pravdi.....	7
Zaštita prava LGBT osoba (preporuke 117.33 – 117.3, 118.8).....	7
Borba protiv korupcije (preporuke 117.58 – 117.61)	8
Prava djeteta (preporuke 117.12-117.15,117.17 – 117.18, 118.2 – 118.5, 118.10, 119.9)	9
Nacionalni plan akcije za djecu - NPAD.....	9
Savjet za prava djeteta.....	9
Jačanje institucije Zaštitnika	10
Usaglašavanje zakona sa standardima koje propisuje UN Konvencija o pravima djeteta.....	10
III Opcioni protokol o komunikacijskim procedurama u žalbenom postupku	10
Jačanje kapaciteta pružalaca socijalnih usluga i državnih službenika.....	10
Zaštita prava osoba sa invaliditetom (preporuke 117.72 – 117.77)	11
Pristup javnim objektima, informacijama i uslugama.....	11
Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom	12
Manjinski narodi i Romi (preporuke 117.78 – 117.88)	12
Položaj romske i egipćanske zajednice	13
Normativni okvir	13
Diskriminacija.....	14
Maloljetnički i ugovoreni brakovi.....	14
Obrazovanje	14
Rodna ravnopravnost i prava žena (preporuke 117.25 – 117.50)	14
Učešće žena u političkom životu i na mjestima odlučivanja.....	15
Nasilje nad ženama	15

Predgovor

Opšti periodični pregled stanja ljudskih prava (Universal Periodical Review) predstavlja relativno novi instrument monitoringa stanja ljudskih prava u zemljama članicama Ujedinjenih nacija. UPR je kreiran od strane Generalne skupštine UN-a Rezolucijom 60/251 2006. godine i primjenjuje se od 2008. godine. Uspostavljen je sa ciljem da se obezbijedi efikasan instrument monitoring stanja ljudskih prava, ali i da se izvrši dodatan politički pritisak na države članice da obezbijede djelotvornu zaštitu ljudskih prava u nacionalnim okvirima. Tokom UPR ciklusa koji traje četiri godine, stanje ljudskih prava se razmatra u svim članicama UN. Nakon svakog pregleda, sačinjava se završni izvještaj sa navođenjem preporuka koje država treba da sprovede do sljedećeg ciklusa. Usljed nedostatka kapaciteta UN tijela da direktno prate primjenu međunarodnih standarda ljudskih prava u jednoj zemlji, uloga nevladinih organizacija u UPR procesu je veoma značajna, posebno u pogledu monitoringa implementacije UPR preporuka i zagovaranja efikasne zaštite ljudskih prava.

Crna Gora je ove godine predstavila drugi Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori, na 15. sjednici Savjeta za ljudska prava u Ženevi održanoj 28. januara. Izvještaj je pripremljen u skladu sa smjernicama Savjeta za ljudska prava A/HRC/DEC/17/119 i sadrži pregled stanja ljudskih prava u Crnoj Gori u periodu između dva UPR ciklusa (2008 – 2012). Konačan Izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori usvojen je na plenarnoj sjednici Savjeta za ljudska prava održanoj 7. juna u Ženevi. Izvještaj sadrži preporuke zemalja učesnica interaktivnog dijaloga i predstavlja osnov za dalju ocjenu napretka Crne Gore u oblasti promocije i zaštite ljudskih prava. Od 124 dobijene preporuke, Crna Gora je prihvatila 121, tri preporuke nisu prihvaćene, dok je jedna djelimično prihvaćena. Preporuke se uglavnom odnose na primjenu zakona i strateških dokumenata, za razliku od prošlog UPR ciklusa kada su se preporuke u najvećoj mjeri odnosile na donošenje zakonskih rješenja iz oblasti zaštite ljudskih prava.

Izvještaj koji je pred vama predstavlja rezultat rada koalicije nevladinih organizacija okupljenih oko projekta *Oснаživanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učešće u UPR procesu* koji je implementiran od strane Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) i Građanske Alijanse (GA). Pored ove dvije organizacije, UPR Koaliciju u Crnoj Gori čine i Centar za prava djeteta Crne Gore, Centar za ženska prava, Centar za romske inicijative, Savez udruženja paraplegičara Crne Gore i MoGul. Izvještaj pruža uvid u rezultate i tok UPR procesa u Crnoj Gori, posebno u preporuke Savjeta za ljudska prava koje su nastale u okviru drugog UPR ciklusa i koje će biti predmet daljeg praćenja od strane koalicije. Osim što pruža presjek stanja u oblastima na koje se UPR preporuke odnose, izvještaj ima za cilj i da doprinese većem interesovanju civilnog sektora za učešće u UPR procesu.

Izvještaj se temelji na nalazima projekata monitoringa ljudskih prava koje realizuju organizacije koje su članice UPR koalicije, ali i na njihovim iskustvima i zapažanjima u direktnom radu sa žrtvama kršenja ljudskih prava, kao i na podacima, zaključcima i ocjenama o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori koji su sadržani u godišnjim i posebnim izvještajima organa državne uprave, nezavisnih insitucija i pravosudnih organa. Više o UPR procesu i dosadašnjim dokumentima možete vidjeti na <http://www.gamn.org/upr/>.

Koristimo priliku da se zahvalimo svima koji su bili uključeni u realizaciju projekta i pripremu publikacije, kao i Ministarstvu vanjskih poslova i evropskih integracija koje koordinira UPR u Crnoj Gori i drugim organima koji su dio ovog procesa, a koji su pokazali spremnost za saradnju i prihvatanje stavova članica UPR Koalicije. Posebnu zahvalnost dugujemo **Balkanskom fondu za demokratiju (BTD)** koji je prepoznao značaj UPR procesa u Crnoj Gori i pružio podršku osnaživanju organizacija civilnog društva da u njemu učestvuju.

Podgorica, oktobar 2013. god.

Borba protiv nekažnjivosti (preporuke 119.13, 118.11, 117.62)

UPR preporuke, u ovoj oblasti, odnose se na garancije prava žrtava na istinu, pravdu, odštetu i neponavljanje, posebno kroz preduzimanje svih neophodnih mjera da se stane na kraj nekažnjivosti i privedu pravdi svi pretpostavljeni počinioci u skladu sa zakonom i međunarodnim standardima.

Odnos države i nadležnih institucija u procesu suočavanja sa prošlošću bio je pasivan u dosadašnjem periodu. Na otpočinjanje istraga za ratne zločine koji su se dogodili na prostoru Crne Gore dugo se čekalo. Kada su istrage inicirane, vodile su se sporo, a sudskim postupcima su obuhvaćeni samo neposredni izvršioци. Tužilaštvo nije postavilo pitanje komandne odgovornosti, koja prije svega podrazumijeva odgovornost nadređenih, jer nijesu ništa učinili da spriječe zločine za koje su morali znati. Istrage i sudski postupci koji su vođeni do danas nijesu obuhvatili odgovorne po komandnoj liniji, kao ni nalogodavce tih zločina, što je registrovano i u posljednjem Izvještaju o napretku koji priprema Evropska komisija.

Za četiri slučaja ratna zločina na teritoriji Crne Gore nije donijeta nijedna pravosnažno osuđujuća presuda, iako je od pojedinih zločina prošlo više od 20 godina. Istrage nijesu rasvijetlile ubistva djece, žena i staraca; torturu, progone na vjerskoj osnovi; uništavanje vjerskih objekata i privatne svojine, te nezakonita hapšenja i deportacije počinjene na teritoriji Crne Gore. Osim toga, tužilaštvo do sada nije ispitalo navode i okolnosti koji se tiču napada na Dubrovnik.

Neophodno je da Crna Gora garantuje pravo žrtava na istinu, pravdu, odštetu i neponavljanje, posebno preduzimanjem svih neophodnih mjera da se stane na kraj nekažnjivosti i privedu pravdi svi pretpostavljeni počinioci u skladu sa zakonom i međunarodnim standardima.

Nacionalne institucije za ljudska prava/Tortura (preporuke 117.1 – 117.7)

UPR preporuke u ovoj oblasti se odnose na obezbjeđivanje dodatnih resursa za brzo uspostavljanje nacionalnog mehanizma za sprječavanje mučenja sa karakteristikama sadržanim u Opcionom protokolu uz Konvenciju protiv mučenja OP-CAT i integrisanje Protokola iz Istanbula u obuku zaposlenih koji postupaju u slučajevima torture i drugih oblika nehumanog i ponižavajućeg postupanja.

Najveći nedostaci koji su identifikovani u ovoj oblasti odnose se na slučajeve torture u kojima nadležne državne institucije nijesu sprovele brze, efikasne i djelotvorne istrage koje bi dovele do sankcionisanja svih prekršilaca ljudskih prava. Nadležne institucije, a prije svega državno tužilaštvo, nijesu brzo, efikasno i djelotvorno istražile sve navode o kršenju ljudskih prava od strane službenika policije. Ministarstvo unutrašnjih poslova započelo je praksu suspendovanja službenika do okončanja postupka, protiv kojih je pokrenut krivični postupak zbog teških kršenja ljudskih prava, što u ranijem period nije bila praksa. Ipak, postoje policijski službenici koji još uvijek nijesu udaljeni sa radnog mjesta, iako je protiv njih podnijeto više pritužbi i krivičnih prijava, a protiv nekih je i u ranijim godinama donijeto i više pravosnažno osuđujućih presuda za zlostavljanje.

GA je u periodu od 2006. godine do jula 2012. godine registrovala **179** prijavljenih slučajeva zlostavljanja i nehumanog postupanja od strane policijskih službenika. Od tog broja slučajeva, prema saznanju GA, podnijeto je 76 krivičnih prijava, drugi slučajevi su prijavljivani najčešće medijima koji su prenosili te informacije javnosti i ti navodi su takođe bili dostupni tužilaštvu.

U drugom Vladinom periodičnom izvještaju, podnijetom Evropskom komitetu za sprječavanje mučenja u oktobru 2012. godine, navedeno je da je po prijavama za **torturu** u periodu od 2009 – 2012. godine, u radu pred domaćim sudovima bio **51** predmet torture za koju su bili osumnjičeni policijski službenici, te da su donijete 22 osuđujuće presude i to 18 uslovnih kazni i 4 kazne zatvora u trajanju od 3 do 6 mjeseci.

U istom izvještaju navedeno je da je **24** službenika disciplinski sankcionisano od strane Uprave policije zbog prekoračenja službenih ovlašćenja. Sve izrečene kazne su se kretale u rasponu od 20 do 30 % umanjena od plate za jedan mjesec, osim u jednom slučaju gdje je policajcu po tom osnovu otkazan radni odnos.

GA je registrovala da postoje službenici koji su i po nekoliko puta pravosnažno osuđivani zbog torture. U jednom slučaju, policijski službenik je, kako je to potvrdilo i Odjeljenje za unutrašnju kontrolu rada policije, dva puta pravosnažno osuđivan, nakon čega su registrovani novi krivični postupci, a da ovo lice još uvijek nije bilo otpušteno iz službe. Takođe, nije postavljeno ni pitanje odgovornosti policijskih starješina koji nijesu poštovali Zakon o policiji koji nalaže da pravosnažno osuđeni službenici za krivična djela moraju biti otpušteni.

Neophodno je obezbijediti da se po navodima za teška kršenja ljudskih prava od strane policijskih službenika sprovode hitne, nezavisne i djelotvorne istrage u skladu sa preporukama Komiteta za sprječavanje torture, po kom istrage ne smiju kasniti duže od 15 mjeseci. Neophodno je sprovoditi kontinuirane obuke policijskih službenika, tužilaca i sudija. Takođe, neophodno je obezbijediti adekvatno i dosljedno sankcionisanje svih učinilaca torture, jer uslovno kažnjavanje i umanjeno od 20 % od jedne plate, koje je sada dominantno, neće doprinijeti efikasnom suzbijanju ove pojave. Svi policijski službenici koji su pravosnažno osuđeni za kršenja ljudskih prava treba da budu izopšteni iz službe.

Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM

Reforma pravosuđa (preporuke 117.52 – 117.58)

UPR preporuke u ovoj oblasti se odnose na dalju implementaciju pravosudne reforme, posebno na obezbjeđivanje političke, funkcionalne i finansijske nezavisnosti pravosuđa i dosljednu implementaciju zakona i strateških dokumenata koji se odnose na organizaciju i rad pravosudnih organa, jačanje standarda odgovornosti i integriteta u pravosuđu, te efikasnu borbu protiv korupcije.

Položaj i organizacija pravosuđa

Uprkos nedavnim ustavnim i zakonskim promjenama nisu obezbijeđene garancije za političku i finansijsku nezavisnost sudstva, tužilaštva, Ustavnog suda i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. Nije isključena mogućnost političkog angažovanja, odnosno nekog drugog oblika konflikta interesa članova Sudskog savjeta, koji su ugledni pravnici van reda sudija ili sudije Ustavnog suda, odnosno članovi Tužilačkog savjeta. Ustavom nije propisan ni sastav Tužilačkog savjeta i način izbora njegovih članova. Osim toga, zakonske izmjene na planu usklađivanja sa ustavnim promjenama su izvršene bez javne rasprave i učešća zainteresovane javnosti. Nije obezbijeđeno ni propisivanje preciznih mjerila (parametara) za vrjednovanje kriterijuma i podkriterijuma za izbor sudije i predsjednika suda niti je predviđeno redovno ocjenjivanje njihovog rada. Ministar pravde i dalje ima pravo da glasa u postupcima razrješenja sudija, u okviru rada

Sudskog savjeta. Daljim zakonskim izmjenama je neophodno **obezbijediti nezavisnost i nepristrasnost** članova Sudskog i Tužilačkog savjeta, ali i sudija Ustavnog suda, u pogledu uslova i mjerila za ocjenu kriterijuma za njihov izbor, te sprečavanja konflikta interesa.

Efikasnost, javnost i transparentnost rada pravosudnih organa

U odnosu na prvi UPR ciklus, postignuti su pomaci u pogledu ustavnog i zakonodavnog okvira koji regulišu organizaciju i rad pravosuđa, kao i u pogledu poboljšanja tehničkih uslova za rad pravosuđa, ali i u pogledu efikasnosti i transparentnosti pravosuđa, kroz smanjivanje broja neriješenih sudskih predmeta, poštovanje principa stranačke javnosti i uspostavljanje sudskog portala i pravosudnog informacionog sistema (PRIS). Međutim, javnost rada sudova i Sudskog savjeta i dalje karakteriše selektivno objavljivanje odluka i neujednačena praksa sudova, posebno kada su u pitanju sudske odluke u predmetima ratnih zločina i objavljivanje odluka Sudskog savjeta koje se odnose na utvrđivanje disciplinske odgovornosti. Iako je broj neriješenih predmeta u sudovima značajno smanjen, posebnu pažnju je potrebno posvetiti **analizi razloga za ukidanje sudskih presuda**, posebno kada su u pitanju predmeti iz oblasti organizovanog kriminala i ratnih zločina, ali i izvršavanju sudskih odluka i **ujednačavanju sudske prakse**, što se može dijelom učiniti i kroz meritorno odlučivanje viših sudskih instanci.

Pristup pravdi

Iako su preduzeti naponi na planu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim i evropskim standardima pravičnog suđenja, prvenstveno kroz izmjene krivičnog materijalnog i procesnog zakonodavstva i usvajanje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, poštovanje prava na pravično suđenje u praksi nije dovoljno obezbijeđeno, posebno u pogledu prava na sprovođenje djelotvornih istraga u slučajevima kršenja ljudskih prava, ali i zaštite prava na djelotvorni pravni lijek i suđenje u razumnom roku. Neophodno je obezbijediti **garancije djelotvornosti i efikasnosti ustavne žalbe**, kako bi se omogućilo da Ustavni sud rješava po ustavnoj žalbi i prije nego što su iscrpljeni svi pravni lijekovi, u slučajevima kada je očigledno da bi u suprotnom mogle nastati nepopravljive posljedice za podnosioca žalbe.

Visok imovinski cenzus, te činjenica da se institut besplatne pravne pomoći ne može koristiti u svim postupcima u kojima se odlučuje i pravima i obavezama građana, niti pred svim organima javne vlasti (*npr. u upravnom postupku*) utiču na djelotvoran pristup sudu. S tim u vezi, neophodno je Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći obuhvatiti sve vrste postupaka kojima se odlučuje o **pravima i obavezama građana** i predvidjeti pružanje pravne pomoći u slučajevima kada je to **u interesu pravde**, a ispunjenost ovih uslova cijeniti prema značaju predmeta po podnosioca zahtjeva, činjeničnoj i pravnoj složenosti predmeta i drugim standardima koji su razvijeni kroz praksu Evropskog suda.

Zaštita prava LGBT osoba (preporuke 117.33 – 117.3, 118.8)

UPR preporuke u ovoj oblasti se odnose na zakonske izmjene koje je neophodno preduzeti kako bi se obezbijedila efikasna zaštita LGBT osoba, posebno kroz inkriminisanje svih oblika diskriminacije zasnovanih na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Osim toga, preporuke se odnose i na efikasnu primjenu anti-diskriminacionog zakonodavstva u odnosu na LGBT osobe, posebno u pogledu procesuiranja kršenja prava LGBT osoba i jačanje dijaloga sa braniocima ljudskih prava i LGBT zajednicom.

U odnosu na prethodni UPR ciklus, ostvareni su određeni pomaci na planu položaja LGBT zajednice i podizanja svijesti o njihovim pravima i slobodama. Usvojena je Strategija unaprjeđenja kvaliteta života LGBT osoba za period 2013 – 2018, kao i izmjene krivičnog zakonodavstva u pogledu uvođenja zabrane propagiranja mržnje ili netrpeljivosti po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta; podsticanja na rasnu ili drugu diskriminaciju i propisivanja strožijih sankcije za počiniocce krivičnih djela počinjenih iz mržnje prema LGBT osobama. *Prva povorka ponosa u Crnoj Gori* je organizovana 24. jula ove godine, a druga 20. oktobra. U povorkama su učestvovali/e predstavnici/ce LGBT zajednice, nevladinih organizacija, Ministarstva za ljudska i manjinska prava, kancelarije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, međunarodnih organizacija, političkih partija i medija. Uprkos navedenim pomacima, procesuiranje slučajeva nasilja i diskriminacije nad LGBT osobama još uvijek nije djelotvorno, o čemu govori činjenica da još uvijek nisu procesuirani akteri napada na učesnike/ce prve povorke ponosa. S tim u vezi, neophodno je obezbijediti **efikasnu i dosljednu primjenu strategija i zakona** koji se odnose na zaštitu prava LGBT osoba i preduzeti aktivnosti na planu **inkriminacije povrede slobode izražavanja** rodnog identiteta i seksualne orijentacije, odnosno prinude na izjašnjavanje o rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji.

MOGUL

Borba protiv korupcije (preporuke 117.58 – 117.61)

UPR preporuke u ovoj oblasti se odnose na nastavak borbe protiv korupcije, kroz efikasnu i dosljednu implementaciju propisa koji se odnose na prevenciju i procesuiranje slučajeva korupcije, posebno na lokalnom nivou, kako bi se izbjegao prostor za lokalno tumačenja standarda i praksi u suzbijanju i sankcionisanju slučajeva korupcije i obezbijedila ujednačena primjena relevantnih propisa.

Borba protiv korupcije predstavlja jedan od ključnih prioreta za uspostavljanje transparentne, profesionalne i odgovorne javne administracije i ispunjenje uslova za pristupanje Evropskoj uniji. Uprkos brojnim izazovima, postepeno se gradi zakonodavni i institucionalni okvir za borbu protiv korupcije, ali je i dalje evidentan nedostatak jasne političke volje i spremnosti da se započne sa suštinskim rješavanjem ovog problema na svim nivoima.

Usljed dugog procesa demokratske tranzicije i konsolidacije, te usljed jedinstva vlasti, odnosno kontrole svih segmenata vlasti, koje bi morale biti autonomne, od strane izvršne vlasti, ali i neformalnih centara moći, postoji izražen rizik od nastanka sistemske korupcije. Ovim tendencijama doprinosi i rasprostranjenost nepotizma, nedovoljno efikasno sprječavanje i sankcionisanje sukoba interesa, naročito kada je u pitanju finansiranje političkih partija, kao i odsustvo pravosnažnih presuda za korupciju na visokom nivou. Korupcija u Crnoj Gori je izražena u zdravstvu, policiji, carini, pravosudnim organima, ali i u oblastima privatizacije, javnih nabavki, urbanizma, izgradnje, korišćenja obalnih resursa i "izvlačenja" finansijskih sredstava iz javnih preduzeća. U toku izbornih kampanja, jačaju pritužbe u vezi sa postojanjem političke korupcije u oblasti zapošljavanja, što je manifestovano i u aferi "Snimak" koja je našla svoje mjesto i u ovogodišnjem Izvještaju o napretku Crne Gore.

Razuđen pravni okvir, nedovoljna koordinacija između organa koji su nadležni za otkrivanje i procesuiranje slučajeva korupcije, te nedovoljna efikasnost postojećih anti-korupcijskih procedura i mehanizama, predstavljaju ključne prepreke u borbi protiv korupcije. Kako bi se ostvarili održivi i suštinski rezultati u ovoj oblasti, neophodno je sprovesti temeljnu reformu pravosudja i obezbijediti efikasno i dosljedno procesuiranje slučajeva korupcije, uključujući i one na nivou lokalnih samouprava, te obezbijediti veći stepen zaštite lica koja prijavljuju korupciju, tzv. zviždača.

Prava djeteta (preporuke 117.12-117.15,117.17 – 117.18, 118.2 – 118.5, 118.10, 119.9)

UPR preporuke u ovoj oblasti se odnose na koordinaciju i upravljanje javnim politikama prema djeci u Crnoj Gori; dalje usaglašavanje zakona sa standardima koje propisuje UN Konvencija o pravima djeteta sa akcentom na eksplicitnu zabranu tjelesnog kažnjavanja djece; ratifikaciju III Opcionog protokola uz Konvenciju, ali i na nastavak napora na planu jačanja kapaciteta pružalaca socijalnih usluga i državnih službenika koji se bave slučajevima koji uključuju djecu.

Centar za prava djeteta Crne Gore je u saradnji sa neformalnom koalicijom nevladinih organizacija bio u prilici da izvijesti Komitet za ljudska prava o poštovanju prava djece u Crnoj Gori koristeći se relativno novim instrumentom kakav je UPR. U dijelu koji se odnosi na djecu, Crnoj Gori je u ovom UPR ciklusu upućeno oko 40 preporuka koje se, između ostalog, odnose na usvajanje novog Nacionalnog plana za djecu, kao i na jačanje kapaciteta Savjeta za prava djeteta i uloge zamjenika Ombudsmana za prava djeteta.

Nacionalni plan akcije za djecu - NPAD

U skladu sa preporukama Komiteta za ljudska prava i Komiteta za prava djeteta, Vlada Crne Gore je juna mjeseca usvojila strateški dokument (NPAD) u kome se definiše opšta politika zemlje prema djeci za period 2013 - 2017. Ovim dokumentom se identifikuju osnovni problemi u ostvarivanju, zaštiti i unaprjeđivanju prava djeteta u našoj zemlji, kao i osnovni pravci daljeg djelovanja u njihovom rješavanju. Ono što posebno treba istaći da je NPAD realan i usmjeren na akciju, te da je u procesu izrade NPAD poštovano **načelo participativnosti**. Za potrebe NPAD-a, sprovedene su **konsultacije sa djecom**, kao i dodatne eksterne konsultacije sa različitim zainteresovanim stranama. NPAD je definisao mehanizme monitoringa implementacije plana i utroška planiranih sredstava.

Savjet za prava djeteta

Vlada Crne Gore je 2007. godine formirala **Savjet za prava deteta (SPD)** čiji su osnovni zadaci bili da: prati implementaciju NPAD-a; štiti i unaprjeđuje prava djeteta; prati primjenu propisa; prati izvršavanje obaveza Crne Gore koje proizilaze iz Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata; inicira inoviranje postojećih i donošenje novih propisa; unaprjeđuje saradnju sa lokalnom samoupravama i nevladinim organizacijama u procesu implementacije i zaštite prava djeteta; upozna je javnost o pravima djeteta i obaveštava o stanju prava djeteta. Savjet je u obavljanju predviđenih poslova ostvarivao saradnju sa UN agencijama i drugim međunarodnim organizacijama koje se bave zaštitom prava djeteta.

Upkos značaju i brojnim funkcijama Savjeta za prava djeteta, Vlada Crne Gore je donijela odluku o raspuštanju ranijeg sastava Savjeta, tako da će novi Savjet za prava djeteta formirati Ministarstvo rada i socijalnog staranja. To u praksi znači da Savjet više neće funkcionisati na nivou Vlade, već kao **savjetodavno tijelo** Ministarstva rada i socijalnog staranja.

Mišljenja smo da je bilo neophodno **osigurati stručnu i tehničku podršku** prvobitnom Savjetu kroz formiranje radne grupe koja bi pripremala analize, potrebne materijale i izvještaje o implementaciji svih

politika koje se odnose na djecu. Tako bi Savjet, kao Vladino tijelo, mogao kvalitetno raditi na unaprjeđenju postojećih politika. Takođe, smatramo da je neophodno **unaprijediti konsultacije SPD sa djecom** preko njihovih predstavnika koji su članovi Savjeta.

Jačanje institucije Zaštitnika

U dijelu koji se odnosi na oblast zaštite prava djeteta, posljednje informacije govore o izvjesnom **snaženju kapaciteta i ljudskih resursa** u kancelariji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, kao nezavisne institucije za zaštitu ljudskih, pa samim tim i prava djeteta. Zamjenik/ca Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za prava djeteta se bira u Skupštini Crne Gore, a njegov/njen mandat je eksplicitno definisan Aktom o sistematizaciji radnih mjesta u instituciji Zaštitnika. Pored zamjenika/ce Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, za prava djeteta, postoji jedan stalno zaposleni savjetnik i jedan savjetnik angažovan po ugovoru. Pored redovnog rada po pritužbama, Zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je, sa svojim saradnicima, aktivan na različitim poljima iz domena prava djeteta, kao što su promocija, radionice o pravima djeteta, različiti projekti, kampanje, objavljivanje publikacija itd.

Usaglašavanje zakona sa standardima koje propisuje UN Konvencija o pravima djeteta

Mišljenja smo da su naše norme široko definisane i da je intencija dobijenih preporuka od strane Komiteta, da zakonskim tekstovima jasno i nedvosmisleno zabranimo tjelesno kažnjavanje na relaciji roditelj-dijete i nastavnik-dijete kao neprihvatljiv metod vaspitanja djece. Od 1979. godine do danas, 18 evropskih zemalja je zakonom zabranilo tjelesno kažnjavanje djece. Nadamo se da će Crna Gora pristupiti izmjenama zakona koje će **eksplicitno zabraniti tjelesno kažnjavanje djece** u svim okruženjima i pokrenuti medijsku kampanju o posljedicama tjelesnog kažnjavanja djece.

III Opcioni protokol o komunikacijskim procedurama u žalbenom postupku

Instrument ratifikacije III fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta je predat depozitaru u Zenevi. Na ovaj način smo odgovorili na preporuku da se ratifikuje I Opcioni protokol uz ovu konvenciju. Protokol bi trebalo da osigura **moćnost žalbenih procedura** za djecu **na međunarodnom nivou**, kada se iscrpu svi pravni lijekovi na nivou nacionalnog pravnog sistema.

Jačanje kapaciteta pružalaca socijalnih usluga i državnih službenika

Donošenjem novog Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti stvoren je osnov za inteziviranje stručnih konsultacija, ali i edukacija u oblasti jačanja kapaciteta pružalaca socijalnih usluga i državnih službenika, posebno u dijelu **zaštite djece bez roditeljskog staranja** i **promovisanja hraniteljstva** kao alternativnog oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja.

Zaštita prava osoba sa invaliditetom (preporuke 117.72 – 117.77)

UPR preporuke u ovoj oblasti se odnose na unaprjeđivanje zaštite prava lica sa invaliditetom; borbu protiv njihove isključenosti i diskriminacije; osiguravanje pristupa informacijama; kao i na implementiranje mjera u pogledu poboljšavanja uslova za ostvarivanje i zaštitu njihovih prava, sa posebnim osvrtom na obrazovanje. Prava osoba sa invaliditetom su prepoznata i u preporukama koja se tiču zaštite ranjivih grupa, a koje se odnose na jačanje institucionalnih struktura i mjera za punu implementaciju ratifikovanih međunarodnih instrumenata, omogućavanje uživanja ljudskih prava za osjetljive grupe, kao i u preporukama koje se tiču jednakosti i nediskriminacije.

Kada je u pitanju zaštita prava lica sa invaliditetom, treba istaći da je Crna Gora u poslednjih nekoliko godina potvrdila više konvencija, poput **UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom**, koju je Crna Gora ratifikovala 15.07.2009. godine, i usvojila više strategija, zakona, pravilnika i drugih propisa usmjerenih na promociju i zaštitu prava osoba sa invaliditetom. Doneseni propisi su u većoj mjeri usklađeni sa relevantnim međunarodnim standardima u ovoj oblasti, te na taj način predstavljaju dobru osnovu za njihovu implementaciju, sa ciljem da se osobe sa invaliditetom tretiraju kao punopravni članovi društva koji na osnovu jednakih mogućnosti doprinose razvoju zajednice.

Pristup javnim objektima, informacijama i uslugama

Uprkos značajnim normativnim promjenama, izostaje **efikasno i dosljedno sprovođenje** usvojenih akata u praksi. Na taj način, Crna Gora i dalje ostaje u velikoj mjeri nepristupačna za lica sa invaliditetom, iako je pristupačnost ključni preduslov za zadovoljavanje njihovih osnovnih potreba i njihovu društvenu integraciju. Kada je u pitanju pristupačnost za lica sa invaliditetom, uglavnom se misli na **fizički pristup objektima**, dok se zanemaruje i u drugi plan stavlja **pristup javnim uslugama**, poput pristupa vozilima javnog prevoza (*u Crnoj Gori ne postoji ni jedan autobus ili taksi vozilo koje je pristupačno za lica koja su korisnici invalidskih kolica*), zatim pristup informacijama i komunikacijama, uključujući javne TV servise i internet (*većina informacija koje se dostavljaju u štampanom obliku nije pristupačna licima sa oštećenjima vida, jer nijesu štampane na Brajevom pismu, a zbog nedostatka uređaja za sinhronizaciju teksta i prevodilaca na gestovni govor, ni licima sa oštećenjima sluha nije dostupan veliki broj informacija i usluga*), kao i pristupačnost uslugama u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, socijalne i dječije zaštite. Kao primjer flagrantnog kršenja propisa, navodimo primjenu Zakona o uređenju prostora i izgradnje objekata iz 2008. godine kojim je propisan vremenski rok od pet godina (koji je istekao u avgustu mjesecu 2013. godine) da se objekti prilagode standardima pristupačnosti lica sa invaliditetom, kao i primjenu Akcionog plana za prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi donijetog u skladu sa članom 165 Zakona o uređenju prostora i izgradnje objekata. I pored jasne zakonske obaveze, samo **mali broj objekata** koji je ranije sagrađen je u potpunosti **prilagođen ovim standardima**, dok većina novih objekata koji se grade zadovoljava samo pojedine elemente pristupačnosti.

Pri tome, posebno treba istaći da još uvijek ne postoji svijest da se problem pristupačnosti posmatra kao pitanje ljudskih prava lica sa invaliditetom i ključan segment društva koje je zasnovano na ravnopravnosti bez diskriminacije. Iz toga razloga, organizacije lica sa invaliditetom su i dalje prinuđene da konstantno sprovode kampanje i inicijative za **stvaranje pristupačnog okruženja**. Osim toga, neefikasna implementacija javnih politika dovodi do isključenosti i diskriminacije ove kategorije lica zbog čega je

potrebno **jačati svijest pravosudnih institucija** o pravima lica sa invaliditetom, kao i adekvatno primjenjivati **kaznene odredbe** koje su i predviđene zakonskim propisima.

Pored toga, u narednom periodu je potrebno nastaviti i sa usaglašavanjem domaćih propisa sa ratifikovanom UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, kao i drugim pozitivnim međunarodnim aktima, pratiti implementaciju već donesenih propisa i nastaviti sa podizanjem svijesti lica sa invaliditetom u cilju njihovog upoznavanja sa pravima koja im pripadaju. Organizacije lica sa invaliditetom treba u što većoj mjeri da učestvuju u radnim grupama, savjetima i drugim tijelima za izradu, implementaciju i monitoring relevantnih javnih politika kako bi se obezbijedila **djelotvorna i praktična primjena** usvojenih mjera na terenu.

Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom

Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom za period 2008 – 2016. godine predstavlja dugoročni strateški plan djelovanja svih socijalnih aktera u Crnoj Gori na planu jačanja društvene integracije osoba sa invaliditetom. Ovim dokumentom su obuhvaćene oblasti zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i penzijsko-invalidskog osiguranja, obrazovanja, profesionalnog osposobljavanja i zapošljavanja, pristupačnosti, kulture, sporta i rekreacija, kao i položaj organizacija osoba sa invaliditetom u civilnom društvu. Strategijom je predviđeno da se svake dvije godine usvajaju akcioni planovi kojima se definišu **prioritetne mjere i smjernice** koje treba primjenjivati kako bi se unaprijedio položaj lica sa invaliditetom. Bez sprovođenja smjernica iz Strategije za integraciju osoba sa invaliditetom, ali i bez efikasne implementacije usvojenih zakona, adekvatno uključivanje lica sa invaliditetom u društvene integracije nije moguće.

U odnosu na inkluziju lica sa invaliditetom u oblasti obrazovanja, evidentno je da je sa ciljem stvaranja jednakih prava za sve, neophodno **stvoriti uslove koji bi obezbijedili obrazovanje pod jednakim uslovima** (*pristupačnost škola, prilagođenost prostora, adekvatna oprema i nastavna sredstva, sistemi podrške – asistenti u nastavi, mobilne službe, prilagođene metode rada i kvalitetna edukacija nastavnog kadra*).

Što se tiče zapošljavanja lica sa invaliditetom, trenutno stanje karakteriše činjenica da se poslodavci i pored benefita koje im omogućuje država, prije odlučuju da uplate sredstva u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom nego da zaposle lice sa invaliditetom, zbog čega je neophodno nastaviti sa **jačanjem i promocijom podsticajnih mjera za zapošljavanje** ove populacije. Država bi trebalo da djeluje kao primjer drugim poslodavcima kroz veće zapošljavanje lica sa invaliditetom.

Centar za romske inicijative

Manjinski narodi i Romi (preporuke 117.78 – 117.88)

UPR preporuke u ovoj oblasti se odnose na unaprjeđivanje pristupa etničkih, vjerskih i političkih manjina, posebno Roma i Egipćana, obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, pravosuđu, imovini i javnim pozicijama; punu integraciju romske populacije i drugih manjina; kao i na djelotvornu borbu protiv diskriminacije manjina, posebno Roma i jačanje instrumenata za zaštitu i promociju manjinskih grupa.

Položaj romske i egipćanske zajednice

Prema posljednjem popisu stanovništva u Crnoj Gori iz 2011. godine, u Crnoj Gori živi 8.305 pripadnika/ca romske i egipćanske manjine, od čega muškarci čine 51,12% a žene 48,88%. Romsko i egipćansko stanovništvo je među najsiromašnijim i najugroženijim manjinama u Crnoj Gori, uključujući i stanovanje, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, pravo na rad, kulturni i politički život. Stopa siromaštva u Crnoj Gori se procjenjuje na 11.3% u 2005/6. godini i uglavnom je najviše izražena među Romima i Egipćanima - 4,5 puta veća od nacionalne stope siromaštva, što znači da gotovo svaka druga romska porodica živi ispod linije siromaštva.

Uprkos poboljšanju trenda obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja, stanovanja, kao i sprječavanja i sankcionisanja nasilja u porodici, dvije godine prije isteka međunarodne inicijative *Dekade Roma 2005 – 2015*, ova populacija je i dalje isključena iz glavnih društvenih tokova u Crnoj Gori. Romi i Egipćani se i dalje suočavaju sa rasprostranjenom diskriminacijom i uskraćivanjem njihovih prava, kao i sa siromaštvom, izuzetno visokom stopom nepismenosti, niskom stopom zaposlenosti i neadekvatnim stambenim uslovima. Navedene probleme potvrđuje i Izvjestaj o napretku EU za Crnu Goru za 2012. godinu: *Napredak je postignut i u inkluziji Roma, Aškalija i Egipćana, naročito kada je riječ o upisu raseljenih lica iz njihovih redova u matične knjige. Vlada je u aprilu 2012. usvojila strategiju za period 2012-2016. i prateći akcioni plan; njihovo sprovođenje teče sporo. Preduzete su ograničene mjere na olakšavanju pristupa obrazovanju i zapošljavanju. Stope napuštanja škole i nezaposlenosti ostaju visoke, naročito kada je riječ o ženama.*

Normativni okvir

Zakonodavni okvir u Crnoj Gori za unaprijeđenje položaja romske i egipćanske populacije je relativno usklađen sa međunarodnim standardima, ali izostaje njegova adekvatna implementacija. Crna Gora se i dalje suočava sa ozbiljnim izazovima kada je riječ o napretku u oblasti rodne ravnopravnosti i socijalne integracije marginalizovanih i diskriminiranih društvenih grupa, kao što su romska i egipćanska zajednica, posebno u pogledu žena pripadnica ove populacije. Izvještaji Evropske komisije o napretku Crne Gore takođe redovno ukazuju na diskriminaciju Roma i Egipćana, kao i na višestruku diskriminaciju Romkinja i Egipćanki.

Romska i egipćanska populacija i dalje predstavlja jedinu nacionalnu manjinu koja nije pomenuta u najvišem zakonskom aktu u Crnoj Gori – Ustavu Crne Gore, dok su članovi 23 i 24 Zakona o manjinskim pravima i slobodama iz 2006. godine, kojima su manjinama garantovana mjesta u Skupštini, proglašeni neustavnim. Na taj način su ovoj nacionalnoj zajednici praktično limitirane mogućnosti za **ostvarivanje prava na političku reprezentaciju**.

Zakonska rješenja i strateška dokumenta kojima Crna Gora trenutno raspolaže, a koja se bave položajem žena – Romkinja i Egipćanki su Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012 – 2016. (u čijoj izradi je učestvovala predstavica Centra za romske inicijative, dok je jedna romska i egipćanska aktivistkinja članica Vladine Komisije za praćenje njene implementacije); te Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR) 2013 – 2017. Međutim, pomenuta dokumenta kao i većina zakona samo egzistiraju u pravnom sistemu, bez efikasne primjene.

Diskriminacija

Prema istraživanju diskriminacije manjinskih naroda i marginalizovanih društvenih grupa koje je Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM sproveo juna 2011. godine, stepen diskriminacije u Crnoj Gori prema romskoj i egipćanskoj zajednici iznosi 63.3%. Prema ispitivanju diskriminacije Roma po svim kriterijumima, u odnosu na ostale manjinske i marginalizovane društvene grupe u Crnoj Gori, diskriminacija Roma prilikom zapošljavanja iznosi 76.8%, u pristupu i tretmanu zdravstvene zaštite 45.4%, u dostupnosti obrazovanja 52.7% i u tretmanu prilikom sudskih postupaka stepen diskriminacije iznosi 39.2%. Naročito je **težak položaj žena iz romske i egipćanske zajednice**, koje su dvostruko diskriminirane – kao žene unutar zajednice i kao pripadnice romske, odnosno egipćanske manjine u većinskom društvu.

Maloljetnički i ugovoreni brakovi

Udaja maloljetnih djevojčica i ugovoreni brakovi u romskoj i egipćanskoj manjini još uvijek predstavljaju dio svakodnevnice, ali i jedan od najdrastičnijih oblika kršenja ljudskih prava. Usljed jakog patrijarhata i privrženosti negativnim aspektima tradicije koji vladaju unutar ove zajednice, prava žena i djece iz ove zajednice su višestruko ugrožena. Naime, roditelji žensku djecu ispisuju iz redovnog osnovnog obrazovanja, obično u četvrtom i petom razredu, kako bi ih pripremili za ugovoreni maloljetnički brak, dok muška djeca imaju obavezu da kroz rad doprinose kućnom budžetu.

Obrazovanje

Uprkos određenim pomacima u pogledu obuhvata romske i egipćanske djece obrazovnim sistemom, primjena Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju kada su u pitanju romska i egipćanska djeca još uvijek nije djelotvorna. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, od ukupnog broja djece školskog uzrasta – njih 95 % je pohađalo nastavu, dok je u populaciji Roma i Egipćana procenat djece koja pohađaju osnovnu školu drastično niži (51 %, odnosno 54 %). Prema podacima iz *Studije o preprekama u pogledu obrazovanja u Crnoj Gori*, koju je predstavila kancelarija UNICEF-a u Crnoj Gori u junu ove godine, obuhvat djece iz populacije Roma i Egipćana obaveznim obrazovanjem jedva prelazi polovinu djece osnovnoškolskog uzrasta. S tim u vezi, neophodno je uložiti dodatne napore kako bi se unaprijedilo uključivanje romske djece u obrazovanje, ali i osigurao kvalitet obrazovnih dostignuća onih koji su u sistemu obrazovanja, kroz redovno i blagovremeno obezbjeđivanje nastavnih sredstava i stipendija, sistemsko rješavanje pitanja asistenata u nastavi, kao i kroz redovno praćenje i evaluaciju obrazovnih dostignuća učenika/ca iz romske i egipćanske populacije.

Centar za ženska prava

Rodna ravnopravnost i prava žena (preporuke 117.25 – 117.50)

UPR preporuke u ovoj oblasti se odnose na jačanje aktivnosti u borbi protiv diskriminacije i negativnih stavova prema ženama, uključujući Romkinje i migrantkinje; unaprjeđenje ekonomskog položaja žena i njihovog učešća u političkom životu i odlučivanju; efikasnu zaštitu žena i djece od svih oblika nasilja; uspostavljanje mehanizma za praćenje broja slučajeva i obima zlostavljanja; dodjelu adekvatnih kadrovskih i finansijskih resursa za punu implementaciju Strategije za zaštitu od nasilja u porodici; jačanje napora u cilju smanjenja i eliminisanja nasilja, zlostavljanja, seksualne eksploatacije i trgovine ženama i djecom i pružanja odgovarajuće brige i zaštite žrtvama; djelotvornu istragu svih prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, seksualnog nasilja i trgovine ženama i djevojčicama, kao i na gonjenje počinilaca i izricanje kazni srazmjernih težini počinjenog krivičnog djela.

Učešće žena u političkom životu i na mjestima odlučivanja

Uprkos uvođenju sistema kvota za manje zastupljeni pol u crnogorsko zakonodavstvo 2011. godine, procenat učešća žena u predstavničkim tijelima i na mjestima odlučivanja je među najnižim u Evropi – svega 16% u Skupštini Crne Gore, a samo tri ministarke u Vladi Crne Gore. Samo je jedna žena predsjednica opštine, od ukupno dvadeset jedne opštine u Crnoj Gori, dok je učešće žena među odbornicama 14%. Uočljiva je politička tendencija da u pojedinim parlamentarnim odborima (Ustavnom odboru, Odboru za bezbjednost i odbranu, Odboru za ekonomiju, finansije i budžet, Odboru za antikorupciju i Komisiji za praćenje i kontrolu postupka privatizacije) nema niti jedne žene, dok su i predsjednik i potpredsjednici Skupštine muškarci.

Prilikom usvajanja važećeg Zakona o izboru odbornika i poslanika¹ u septembru 2011. godine, nije usvojen predlog amandmana da se na izbornoj listi među svaka tri kandidata, počev od prvog do trećeg kandidata, od četvrtog do šestog kandidata i tako redom, kandiduje najmanje jedno lice manje zastupljenog pola, koji je jedino mogao garantovati suštinsku promjenu kada je u pitanju **veće političko učešće žena**. Umjesto pomenutog amandmana, važeći zakon je predvidio obavezu da političke partije na izbornim listama kandiduju ne manje od 30 % žena. Međutim, većina partija je ispunila samo formalnu obavezu, dodjeljujući ženama niže pozicije na izbornim listama, bez mogućnosti da 30 % kandidovanih žena bude izabrano u predstavnička tijela.

Kolegijum predsjednika Skupštine Crne Gore je na sastanku, održanom 11.06.2013. godine donio zaključak o formiranju **Radne grupe za izgradnju povjerenja u izborni proces** čiji je zadatak, između ostalog da mijenja važeći Zakon o izboru odbornika i poslanika. Imajući u vidu da važeći zakon nije uspio da obezbijedi ravnomjernu zastupljenost žena i muškaraca u političkom životu, neophodno je **usvojiti predlog izmjena važećeg zakona koji će osigurati da u svakoj grupi od tri kandidata na izbornim listama političkih partija bude najmanje jedna žena**².

Nasilje nad ženama

Nasilje nad ženama i nasilje u porodici, kao i ostali vidovi nasilja zasnovanog na rodu, poput ekonomskog nasilja nad ženama i dalje predstavljaju veliki društveni problem koji je praćen **blagom kaznenom politikom**, neadekvatnim odgovorom institucija i neefikasnom zaštitom žrtava. Izostaje efikasna implementacija Strategije za suzbijanje nasilja u porodici 2011- 2015, a **Komisija za praćenje primjene Strategije** se od osnivanja u februaru 2012. godine, sastala samo jednom i bez bitnih rezultata. Multidisciplinarni zaštitni organi ne funkcionišu u skladu sa Protokolom o postupanju institucija u slučajevima nasilja u porodici, a ne postoji ni podzakonski akt koji uređuje njihov rad i nadležnost. Još uvijek nije uspostavljen efikasan nadzor nad primjenom mjera zaštite od nasilja u porodici. Novousvojenim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore nijesu sistematizovana potrebna radna mjesta u okviru jedinica za suzbijanje nasilja u porodici, poput specijalizovanih službenika za zaštitu od nasilja u porodici, već taj posao i dalje obavljaju dežurni službenici u okviru svog redovnog posla. U praksi je primjetno da službenici/e centara za socijalni rad (CSR) propuštaju da, u skladu sa zakonskim obavezama, prijave sumnju na postojanje nasilja nakon neposrednog saznanja o tome da se ono dogodilo. Imajući u vidu da su svi slučajevi nasilja u porodici po

¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika "Službeni list Crne Gore, broj 46/2011" od 16.9.2011. god.

² Inicijativa za usvajanje navedenog predloga izmjena važećeg Zakona o izboru odbornika i poslanika je pokrenuta od strane Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, 18 nevladinih organizacija, kao i političkih stranaka Pozitivna Crna Gora i Socijalistička narodna partija.

svojoj prirodi hitni, naročito ako su uključena djeca, izostajanje prijave sumnje na nasilje izaziva zabrinutost da se slučajevi porodičnog nasilja nad ženama ne tretiraju adekvatno i u skladu sa zakonskim rješenjima. Ženske nevladine organizacije ukazuju na problem ustaljene prakse centara za socijalni rad prilikom organizovanja / ostvarivanja prava nasilnika na vidjanje djece / starateljstvo koja vrlo često ugrožava sigurnost i bezbjednost žrtve i njene djece ili ih dovodi u rizik. Naime, u slučajevima kada postoji **partnersko nasilje** kojem su djeca izložena kao svjedoci, centri za socijalni rad, po pravilu, insistiraju na obaveznim kontaktima između nasilnog roditelja i djece, koji se najčešće odvijaju bez stručnog nadzora, ne uvažavajući u dovoljnoj mjeri posledice i rizik koje taj kontakt nosi sa sobom.

Takođe, struktura zaposlenih u centrima za socijalni rad nije neadekvatna - od ukupno 290 zaposlenih, 55,9% su stručni radnici, 44,1% administrativni i tehnički radnici, dok je udio pomagačkih profesija izrazito nizak, jer je tek svaki treći zaposleni radnik CSR zapravo osposobljen za direktan rad sa ljudima u cilju pružanja pomoći³. Ovo je posebno zabrinjavajuće zbog toga što se sudovi u velikoj mjeri oslanjaju na anamneze CSR kod donošenja odluka od najvećeg uticaja za porodicu (*npr. određivanja kontakata između roditelja i djece; donošenja odluka o starateljstvu*), a često se ove anamneze u cjelosti prihvataju.

Nije uspostavljena **besplatna nacionalna SOS linija za žrtve nasilja**, a finansiranje servisa podrške i pomoći žrtvama i svjedocima nasilja od strane države je minimalno i najvećim dijelom ga obezbjeđuju nevladine organizacije koje se finansiraju na projektnoj osnovi i koje usljed odsustva tzv.rodnog budžetiranja zavise od donacija međunarodnih organizacija.

Neophodno je **obezbijediti efikasnu implementaciju Strategije za zaštitu od nasilja u porodici** i Protokola o postupanju institucija u slučajevima nasilja u porodici; redovno sprovoditi monitoring i evaluaciju preduzetih mjera; **obezbijediti hitnost u postupanju** pravosudnih organa u slučajevima nasilja u porodici; **obezbijediti finansijska sredstva za funkcionisanje servisa podrške** za žene i djecu žrtve nasilja u porodici, **ojačati kapacitete centara za socijalni rad** i drugih institucija za razumijevanje fenomena nasilja i njegovih posledica.

---

³ Ministarstvo rada i socijalnog staranja "Informacija o sprovođenju Strategije zaštite od nasilja u porodici za 2012. godinu" od 18 marta 2013.